

ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЇ

УДК 330.322

Косова Т. Д.,

д-р екон. наук, проф.,¹

Слободянюк Н. О.,

канд. екон. наук, доцент,²

Донецький національний університет
економіки і торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,

¹e-mail: mentor_ua@mail.ru,

²e-mail: slobnata@mail.ru

ОЦІНКА СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВСЬКИХ ІНВЕСТИЦІЙ У НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Kosova T. D.,

Doctor of Economics, Professor,¹

Slobodyanyuk N. O.,

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor,²

Donetsk National University
of Economics and Trade

named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,

¹e-mail: mentor_ua@mail.ru,

²e-mail: slobnata@mail.ru

THE EVALUATION OF STRATEGIC POTENTIAL OF BANK INVESTMENTS IN NATIONAL ECONOMY

***Мета.** Узагальнення методів регулювання інвестицій банківських установ, їх суб'єктно – об'єктного складу, оцінка обсягів і рівня банківських інвестицій, ризиків інвестування в цінні папери, а також визначення їх стратегічного потенціалу.*

***Методи.** Для обґрунтування отриманих результатів використано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, діалектичний підхід, а також спеціальні – нормативний, динамічний, структурний методи.*

***Результати.** Встановлено статистичну закономірність стійкого скорочення нормативів інвестування банківськими установами України протягом п'ятнадцятирічного періоду. Проаналізовано склад портфеля інвестицій банківських установ України, його структуру за групами банків та фінансовими інструментами. Встановлено дуже низьку концентрацію цінних паперів у активах банків, значне перевищення граничних нормативів інвестування їх фактичних рівнів. Доведено наявність дилеми, яка зводиться до низької інвестиційної активності банків та значного потенціалу розвитку операцій із цінними паперами. Показано, що основним суб'єктом інвестування в національну економіку є банки з державною часткою і банки, які входять до іноземних банківських груп. Визначено, що переважна частка інвестицій представлена вкладеннями в цінні папери на продаж, а структура фінансових інструментів за групами банків є достатньо однорідною, за виключенням банків другої групи, де превалюють цінні папери до погашення. Стратегічний потенціал банківських інвестицій в національну економіку пов'язаний зі зростанням обсягу вкладень у цінні папери підприємств реального сектора економіки, в асоційовані та дочірні компанії банківськими установами з недержавною власністю.*

***Ключові слова:** інвестиції, банківські, економіка, національна, потенціал, стратегічний.*

© Косова Т. Д., Слободянюк Н. О., 2016

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність банку – це складне та багатогранне явище. Банк як основний учасник інвестиційних відносин, акумулює значні обсяги фінансових ресурсів населення через використання різноманітних грошово-кредитних і фінансових інструментів та направляє їх іншим учасникам інвестиційного процесу задля прискорення відтворувального процесу й економічного зростання країни. Тому цій сфері діяльності банків потрібно приділяти значну увагу [1, с. 192]. Дієвий розвиток національної економіки неможливий без існування і сталого функціонування ринку цінних паперів, на якому значна роль відводиться банківським установам. Це обумовлено тим, що саме банки є одним із найважливіших елементів структури фінансового ринку щодо організації руху грошових і капітальних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми інвестиційної діяльності в національній економіці знаходяться у центрі уваги багатьох учених. Рудь Л. П. акцентує увагу на тому, що основними проблемами сучасного банківського кредитування підприємств є висока вартість кредиту для більшості українських компаній та відсутність ліквідного майна, яке можна запропонувати у якості застави [2, с. 262].

В умовах поточної соціально-економічної і військово-політичної кризи великим є попит підприємств реального сектора економіки на кредитування та інвестування, але українські банки не здатні забезпечити наявні потреби суб'єктів господарювання в довгострокових фінансових ресурсах на сприятливих умовах. Це перетворює вітчизняну банківську систему на обмежувальний чинник розвитку економіки і посилює потребу підприємств у пошуку альтернативних механізмів фінансування своєї діяльності, до яких можна віднести залучення коштів шляхом емісії цінних паперів [3]. У якості антикризових заходів на фондовому ринку, які стимулюватимуть інвестиційну діяльність депозитних корпорацій і знижуватимуть її ризики, Деєва Н. Е. називає: «..подальше впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності щодо обліку і розкриття інформації про цінні папери, переведення неліквідних цінних паперів на баланси госпітальних банків з метою їх подальшої реалізації за справедливою вартістю» [4, с. 15]. Погоджуємося з Дмитренко О. І., що управління інвестиційним ризиком банку є складним багатокроковим процесом і потребує подальшого розвитку [5].

Мета статті полягає в узагальненні методів регулювання інвестицій банківських установ, їх суб'єктно – об'єктного складу, в оцінці обсягів і рівня банківських інвестицій, ризиків інвестування в цінні папери, а також визначенні їх стратегічного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ризики іманентно властиві всім банківським операціям, найбільшою мірою це відноситься до інвестицій у цінні папери унаслідок нерозвиненості фондового ринку і обмежених можливостей для залучення капіталу та дефіциту інструментів для хеджування ризиків. Раціональні банки-інвестори завжди прагнуть до формування ефективного інвестиційного портфеля, а його склад залежить від вибору переваг між ризиком та доходом.

З метою обмеження інвестиційного ризику, пов'язаного зі здійсненням інвестиційної діяльності та можливою втратою капіталу інвестора, Національний банк України встановлює нормативи інвестування: в цінні папери окремо за кожною установою (Н11); загальної суми інвестування (Н12) [6]. Норматив Н11 встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладання коштів банку до статутних фондів установ, що може призвести до втрати капіталу банку. Він визначається як співвідношення обсягу коштів, які інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) окремо за кожною установою, до суми

регулятивного капіталу банку, вкладень в цінні папери в портфелі банку на інвестиції і в асоційовані та дочірні компанії. Нормативне значення Н11 не перевищує 15 %. Порядок обчислення нормативу Н12 аналогічний порядку обчислення нормативу Н11, а граничне значення його становить 60 %. У табл. 1 наведено динаміку дотримання банківською системою України нормативів інвестування, розрахованих як середня хронологічна величина за місячними даними, оприлюдненими на офіційному сайті НБУ.

Таблиця 1 – Динаміка нормативів інвестування банківських установ України

Рік	Н11		Н12	
	Значення, %	Відхилення від нормативу, %	Значення, %	Відхилення від нормативу, %
2002	3,6	-11,4	8,7	-51,3
2003	3,2	-11,8	9,1	-50,9
2004	3,1	-11,9	9,4	-50,6
2005	1,5	-13,5	11,6	-48,4
2006	1	-14	11,6	-48,4
2007	0,6	-14,4	9,4	-50,6
2008	0,6	-14,4	7,1	-52,9
2009	0,1	-14,9	4,1	-55,9
2010	0,07	-14,93	3,17	-56,83
2011	0,05	-14,95	3,41	-56,59
2012	0,09	-14,91	3,35	-56,65
2013	0,04	-14,96	3,15	-56,85
2014	0,01	-14,99	2,97	-57,03
2015	0,002	-14,998	1,1	-58,9
2016	0,001	-14,999	0,64	-59,36

Примітка. Розроблено автором на основі [7].

Порівняння фактичних нормативів інвестування з граничними дозволяє зробити висновок про низьку інвестиційну активність банківської системи України. Норматив Н11 стабільно скорочувався протягом аналізованого періоду 2002–2016 років з 3,6 % до 0,001% при граничному рівні 15%. Щодо нормативу Н12, необхідно зазначити, що тенденцію до зростання протягом 2002–2006 рр., з 8,7 % до 11,6 %, і скорочення до 0,64 % у кінці 2013 р., що майже у 100 разів менше граничного рівня.

У табл. 2 наведено характеристики портфеля інвестицій банківських установ України станом на 01.10.2016. Банк обліковує в портфелі банку на продаж боргові цінні папери, акції та інші фінансові інвестиції, що призначені для продажу і не класифікуються як фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки або фінансові інвестиції в портфелі банку до погашення, а саме: боргові цінні папери, які банк не має наміру та/або змоги тримати до дати їх погашення або за наявності певних обмежень щодо обліку цінних паперів у портфелі до погашення; боргові цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку зі зміною ринкових процентних ставок або ризиків, потреб ліквідності, наявності й дохідності альтернативних інвестицій, джерел та умов фінансування або зміною валютного ризику; акції та інші фінансові інвестиції, за якими неможливо достовірно визначити справедливую вартість [8].

Таблиця 2 – Характеристики портфеля інвестицій банківських установ України станом на 01. 10. 2016 р.

Група банків	Цінні папери в портфелі банку на продаж			Цінні папери в портфелі банку до погашення			Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, млн грн	Всього, млн грн
	всього, млн грн	резерв, млн грн	рівень ризик, %	всього, млн грн	Резерв, млн грн	Рівень ризик, %		
Банки з державною часткою	115664,5	-5543,6	4,79	12952,1	-0,8	0,01	24,8	128641,4
Банки іноземних банківських груп	20188,3	-398,7	1,97	2860,9	0,0	0,00	404,5	23453,6
Група I	7523,5	-63,1	0,84	0,0	0,0	X	453,2	7976,7
Група II	2151,4	-196,9	9,15	3620,7	-7,9	0,22	5,8	5777,9
Платоспроможні банки	145527,7	-6202,2	4,26	19433,7	-8,7	0,04	888,3	165849,6
Неплатоспроможні банки	105,0	-404,0	384,7	0,0	0,0	X	0,0	105,0
Усього	145632,7	-6606,2	4,54	19433,7	-8,7	0,04	888,3	165954,6
Структура у розрізі груп банків, %								
Банки з державною часткою	79,4	83,9	X	66,6	8,7	X	2,8	77,5
Банки іноземних банківських груп	13,9	6,0	X	14,7	0,0	X	45,5	14,1
Група I	5,2	1,0	X	0,0	0,0	X	51,0	4,8
Група II	1,5	3,0	X	18,6	91,4	X	0,7	3,5
Платоспроможні банки	99,9	93,9	X	100,0	100,0	X	100,0	99,9
Неплатоспроможні банки	0,1	6,1	X	0,0	0,0	X	0,0	0,1
Усього	100,0	100,0	X	100,0	100,0	X	100,0	100,0
Банки з державною часткою	79,4	83,9	X	66,6	8,7	X	2,8	77,5
Структура у розрізі фінансових інструментів, %								
Банки з державною часткою	89,9	X	X	10,1	X	X	0,02	100,0
Банки іноземних банківських груп	86,1	X	X	12,2	X	X	1,72	100,0
Група I	94,3	X	X	0,0	X	X	5,68	100,0
Група II	37,2	X	X	62,7	X	X	0,10	100,0
Платоспроможні банки	87,7	X	X	11,7	X	X	0,54	100,0
Неплатоспроможні банки	100,0	X	X	0,0	X	X	0,00	100,0
Усього	87,8	100,0	X	11,7	X	X	0,54	100,0

Банк упроваджує категорії фінансових інвестицій до портфеля до погашення, якщо банк має намір та здатність утримувати їх до строку погашення. До категорії інвестицій в асоційовані та дочірні компанії активують інвестиції до статутних капіталів компаній, які відповідають критеріям визначення асоційованої або дочірньої компанії.

Обсяг портфеля банківських інвестицій становить майже 166 млрд грн або 12,8% від вартості активів. Переважна його частина представлена цінними паперами в портфелі банку на продаж (87,8%), питома вага цінних паперів в портфелі банку до погашення становить 11,7%, а інвестицій в асоційовані та дочірні компанії є мізерною, їх розмір не перевищує 1%. Інвестиції неплатоспроможних банків представлені виключно цінними паперами в портфелі банку на продаж. Серед інших груп банків найменшу питому вагу цього інструменту мають банки II групи – 37,2%, найбільшу – банки I групи (94,3%).

Основним об'єктом інвестицій банків II групи є цінні папери в портфелі банку до погашення, на які приходиться 62,7%. Середній рівень ризику портфеля цінних паперів на продаж становить 4,54%, а за групою неплатоспроможних банків – майже 400%. Серед інших груп банків найменший ризик вкладень є банки I групи (0,84%), найвищий – банки II групи (9,15%). Ризик інвестицій у цінні папери до погашення незначний. У розрізі груп банків найбільша частка інвестицій приходиться на банки із державною часткою (77,5%) і банки іноземних банківських груп (14,1%). Частка банків I і II груп становить відповідно 4,8% і 3,5%.

Висновки.

1. Депозитні корпорації України, на відміну від банків із розвинутою ринковою економікою, мають дуже низьку концентрацію цінних паперів у активах. Фактичні нормативи інвестування у цінні папери по банківській системі України менше одного процентна і у десятки разів менше нормативних. З одного боку, це свідчить про низьку інвестиційну активність банків, з іншого – про значний потенціал розвитку операцій з цінними паперами.

2. Основним суб'єктом інвестування в національну економіку є банки з державною часткою і банки, які входять до іноземних банківських груп. Переважна частка інвестицій представлена вкладеннями в цінні папери на продаж. Структура фінансових інструментів за групами банків є достатньо однорідною, за виключенням банків другої групи, де превалюють цінні папери до погашення.

3. Стратегічний потенціал банківських інвестицій в національну економіку пов'язаний зі зростанням обсягу вкладень у цінні папери підприємств реального сектора економіки, в асоційовані та дочірні компанії банківськими установами з недержавною власністю.

Перспективами подальших досліджень є розробка методичних підходів до оцінки стратегічного інвестиційного потенціалу банківської установи.

Список літератури/References

1. Гришук А. М. Теоретичні основи інвестиційної діяльності банків / А. М. Гришук, А. Р. Шарко // Науковий вісник НЛТУ України. - 2013. - Вип. 23.10. - С. 190-195.

Hryshhuk, A. M., Sharko A. R. (2013). *Teoretychni osnovy investytsiynoi diyalnosti bankiv* [The theoretical framework for investment banks]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Journal of NLTU of Ukraine], no. 23.10, pp. 190-195.

2. Рудь Л. П. Особливості банківського кредитування інвестиційної діяльності в Україні / Л. П. Рудь // Інноваційна економіка. - 2013. - № 6. - С. 261-264.

Rud, L. P. (2013). *Osoblyvosti bankivskoho kredytuvannia investytsiynoi diyalnosti v Ukraini* [Peculiarities of bank lending investment activity in Ukraine]. *Innovatsiyna ekonomika* [Innovative economy], no. 6, pp. 261-264.

3. Мусієнко О. М. Основні тенденції зміни узагальнюючих показників інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів України [Електронний ресурс] / О. М. Мусієнко. // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(1). - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)_49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_49)

Musiyenko, O. M. (2013). *Osnovni tendentsii zminy uzahalniuyuchykh pokaznykiv investytsiynoi diyalnosti bankiv na rynku tsinnykh paperiv Ukrainy* [Major trends in general indicators of investment banks in the securities market of Ukraine]. *Ekonomichni nauky. Ser.: Oblik i finansy* [Economic science. Ser.: Accounting and Finance], no. 10(1). Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(1\)_49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(1)_49)

4. Дєєва Н. Е. Ризики інвестиційного портфеля банківських установ України / Н. Е. Дєєва // Технологический аудит и резервы производства. - 2015. - № 1(6). - С. 14-17.

Dieyeva, N. E. (2015). *Ryzyky investytsiynoho portfelia bankivskykh ustanov Ukrainy* [The risks of the investment portfolio of banks of Ukraine]. *Tehnologicheskyy audit i rezervy proizvodstva* [Technological audit and production of reserves], no. 1(6), pp. 14-17.

5. Дмитренко О. І. Теоретико-сутнісна характеристика поняття «управління інвестиційним ризиком банку» / О. І. Дмитренко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. - 2012. - Вип. 36. - С. 156-162.

Dmytrenko, O. I. (2012). *Teoretyko-sutnisna kharakterystyka poniattia «upravlinnia investytsiynym ryzykom banku»* [Theoretical and essential characteristics of the concept of «bank investment risk management»]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy* [Problems and prospects of the banking system of Ukraine development], no. 36, pp. 156-162.

6. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0841-01

National Bank of Ukraine (2001). Instruction «On order of regulation of banks in Ukraine». Available at: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0841-01

7. Значення економічних нормативів в цілому по системі [Електронний ресурс]. – Київ: Національний банк України, 2016. - Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34661578>

Znachennia ekonomichnykh normatyviv v tsilomu po systemi (2016). Kyiv, National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34661578>

8. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України: Постанова Національного банку України від 22.06.2015 № 400 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0400500-15>

National Bank of Ukraine (2015). Resolution «Instruction on accounting of securities and financial investments in banks of Ukraine». Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0400500-15>.

9. Показники фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Київ: Національний банк України, 2016. - Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=39215664>

Pokaznyky finansovoi zvitnosti bankiv Ukrainy (2016). Kyiv, National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=39215664>.

Дата надходження статті до редакції: 02. 12. 2016 р.

Objective. *Synthesis of methods of investment banks regulating, their subject - object structure, scope and evaluation of investment banking, risks of investing in securities, as well as their strategic potential.*

Methods. *To justify the obtained results the general scientific methods of analysis and synthesis, dialectical approach, and special – normative, dynamic, structural methods are applied.*

Results. *Statistical pattern of steady reduction of banking institutions investment ratios of Ukraine for a period of fifteen years was established. The composition of the Ukrainian banks investment portfolio, its structure by groups of banks and financial instruments were analyzed. A very low securities concentration in the bank assets, significant excess of investment regulations limiting their actual levels were found. The presence of the dilemma which leads to low banks investment activity and significant development of potential securities transactions was proven. It is shown that the main subject of investment to the national economy is banks with state shares and banks which are included in the foreign banking groups. It is determined that the prevailing part of investments is represented by investments in securities available for sale, and the structure of financial instruments by groups of banks is sufficiently homogeneous, with the exception of the second group of banks, where securities to maturity prevail. The strategic potential of bank investments in the national economy is linked with the growth of investments in the economy real sector enterprises securities, in associates and subsidiaries by banking institutions with a nongovernmental property.*

Key words: *investment, banking, economics, national, potential, strategic.*

Цель. *Обобщение методов регулирования инвестиций банковских учреждений, их субъектно-объектного состава, оценка объемов и уровня банковских инвестиций, рисков инвестирования в ценные бумаги, а также определение их стратегического потенциала.*

Методика. *Для обоснования полученных результатов использованы общенаучные методы анализа и синтеза, диалектический подход, а также специальные: нормативный, динамический, структурный методы.*

Результаты. *Выявлены статистические закономерности устойчивого сокращения нормативов инвестирования банковскими учреждениями Украины в течение пятнадцатилетнего периода. Проанализирован состав портфеля инвестиций банковских учреждений Украины, его структура по группам банков и финансовым инструментам. Установлена очень низкая концентрация ценных бумаг в активах банков, значительное превышение предельных нормативов инвестирования их фактических уровней. Доказано наличие дилеммы, которая сводится к низкой инвестиционной активности банков и значительному потенциалу развития операций с ценными бумагами. Показано, что основным субъектом инвестирования в национальную экономику являются банки с государственной частью и банки, входящие в иностранные банковские группы. Определено, что подавляющая часть инвестиций представлена вложениями в ценные бумаги на продажу, а структура финансовых инструментов по группам банков является достаточно однородной, за исключением банков второй группы, где преобладают ценные бумаги до погашения. Стратегический потенциал банковских инвестиций в национальную экономику связан с ростом объема вложений в ценные бумаги предприятий реального сектора экономики, в ассоциируемые и дочерние компании банковскими учреждениями с негосударственной собственностью.*

Ключевые слова: *инвестиции, банковские, экономика, национальная, потенциал, стратегический.*